

Introduktion forskarpanel, samtal den 9 april 2025

Förutsättningar för diagnostisering av adhd (och andra diagnoser)

Skolans ansvar och uppdrag

Madeleine Michaëlsson

legitimerad lärare; filosofie doktor

Universitetslektor i pedagogiskt arbete

Docent i utbildningsvetenskap med inriktning mot pedagogiskt arbete

<mmh@du.se>

Introduktion till dagens samtal

Bakgrund

Kritiska rön om adhd-diagnostisering

Historisering av problemet

Styrka och riktning på samband

Kritiska perspektiv

Skolans uppdrag

Samtal

Anna Boghiguian, *Institution vs. The Mass*, 2019, Tate Gallery, London

Bakgrund

Elever med adhd

Finansiering

Lärarnas autonomi

Disciplin vs ordning

HÖGSKOLAN
DALARNA

Till vänster: Hilma af Klint *The Ten Largest, Group IV No.2, Childhood*, 1907 Hilma af Klint Foundation.

Till höger: Piet Mondrian *Composition with Red, Black, Yellow, Blue and Gray*, 1921 Kunstmuseum Den Haag.

Kritiska rön om adhd-diagnostisering

Publikation *Socialmedicinskt tidskrift*

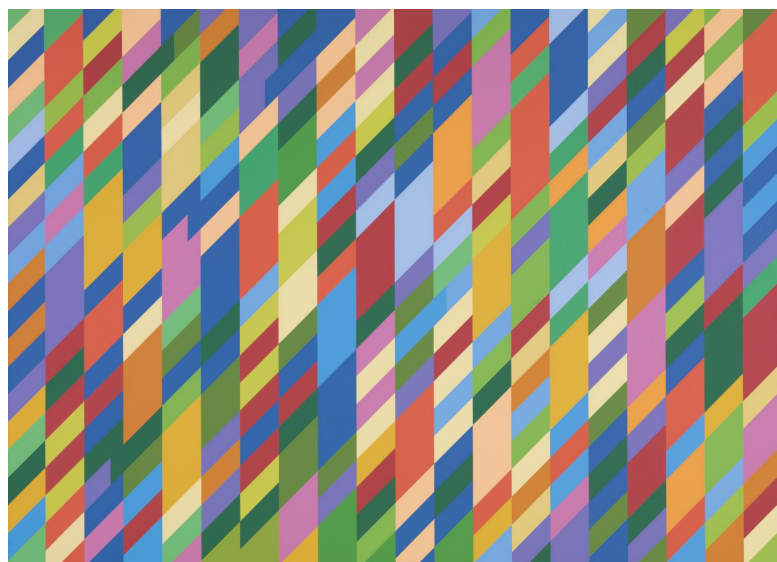
Temanummer, Vol 90 Nr 3 (2013): ADHD och dess sociala och socialmedicinska konsekvenser

”Kritiska rön om ADHD-diagnostisering: Rapport från ESSHC-konferensen i Glasgow 2012”

Andy Warhol, *Happy Butterfly Day*, 1955,
Tate Gallery, London

Huvudsakligt innehåll

Bridget Riley, *Naturaja*, 1993, Tate Gallery,
London

Förklaringsperspektiv

Perspektiven är kopplade till lösningar

Vetenskaplig diskussion

Historisering av problemet

Helen Frankenthaler, *Natural Answer*, 1976, Art Gallery of Ontario.

Styrka och riktning på samband

Michaëlsson et al. *BMC Medicine* (2022) 20:106
<https://doi.org/10.1186/s12916-022-02314-3>

BMC Medicine

RESEARCH ARTICLE

Open Access

The impact and causal directions for the associations between diagnosis of ADHD, socioeconomic status, and intelligence by use of a bi-directional two-sample Mendelian randomization design

Madeleine Michaëlsson^{1†}, Shuai Yuan^{2†}, Håkan Melhus³, John A. Baron^{4,5,6}, Liisa Byberg⁶, Susanna C. Larsson^{2,6} and Karl Michaëlsson^{6*}

Mätningar av kognitiva förmågor

Uppfattning av och uppmärksamhet på visuella detaljer
Slutledningsförmåga, förmåga att tänka logiskt och abstrakt
Visuell och spatial förmåga
Kategoriseringsförmåga
Förmåga till simultan informationsbearbetning
Verbal hastighet
Verbal svarsrespons
Förmåga till konkret respons
Förmåga till interaktion
Arbetsminne

Diskussion

Möjliga förklaringar:

1. Kopplingar SES – språk – kommunikativa förmågor från spädbarnsåldern och till skolstart, 2 år efter, frustration.
2. Resursstarka familjer har möjlighet att stimulera och träna barnen psykiskt och fysiskt.
3. Resursstarka kan mobilisera för att undvika utredning.
4. En diagnos som rimmar illa med aristokratiska ideal.

/.../the social practices in which a controlled temper is expected to accompany the physical and mental abilities that characterize a cultivated person.

Koppling till maktperspektiv - resurser

Diskussion

Diagnostisering av omognad

Studie i Norge visar att barn födda mellan oktober och december har 50 procents ökad risk att bli diagnostiserade än barn födda samma år mellan januari och mars.

Samband mellan SES och skolmognad är välbeforskad – kan innebära att skolomognad förväxlas med ADHD – hälften av alla diagnostiserade växer från sin diagnos.

Samma samband när skolårens lästider varierar i förhållande till kalenderåret.

Diskussion

Medicinering

Behandlingseffekter: 0,5–0,8 SD förbättring oavsett om individen har ADHD eller ej.

Fortsatt forskning

Studiens resultat väcker frågor om grundläggande antaganden med långa historiska rötter:

- 1) hur elevers förutsättningar och uttryck tolkas i undervisningssammanhang, samt
- 2) hur aristokratiska normer och värden förhåller sig till undervisning och pedagogiska ideal

Kritiska perspektiv

HÖGSKOLAN
DALARNA

Sarindar Dhaliwal, *Indian Billboard*, 2000, Art Gallery of Ontario.

Skolans uppdrag

Skollag 2010:800

Diskrimineringslag 2008:567

Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) (1993:387)

Socialtjänstlagen (SoL) (2001:453)

Hälso- och sjukvårdslagen (HSL) (2017:30)

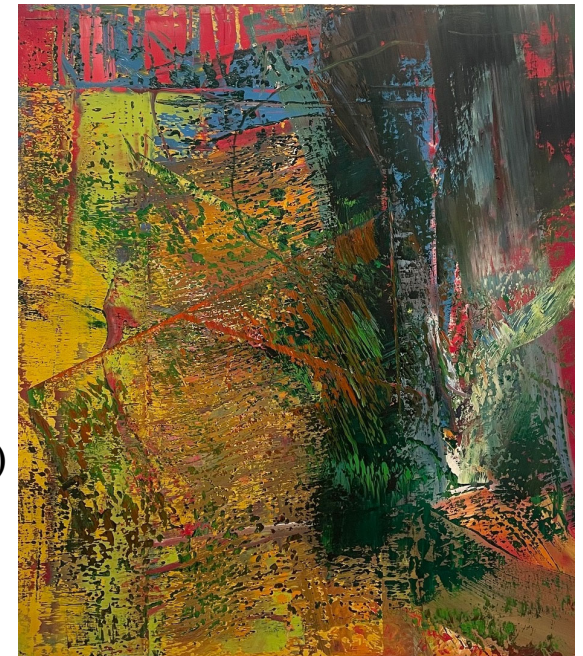
Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

Läroplan för grundskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet (Lgr22)

Skolverkets allmänna råd

Barnkonventionen (FN:s konvention om barnets rättigheter)

FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Gerhard Richter, *Abstraktes Bild*,
1986, Art Gallery of Ontario.

Samtal

Fokus vs kognitiva förmågor

Ordning

Språkutveckling

Finansiering:

Förskola av hög kvalitet med fokus på språk

Få elever per klass, särskilt yngre åldrar

Lärlöner

Extra undervisningstid, särskilt resurssvaga grupper

Barbara Kruger, *Jam life*, 1988, Art Gallery of Ontario.

Referenser

HÖGSKOLAN
DALARNA

- Andersson, S. & Skott, P. (2010) *Utvärdering av Läsa-skriva-räkna-satsningen. Delrapport gällande 2008*, Uppsala.
- Baker, B. (2012) *Revisiting that Age-Old Question: Does Money Matter in Education?* Washington, DC: Albert Shanker Institute.
- Danziger, K. (1997) *Naming the Mind: How Psychology Found its Language*. London: Sage.
- Demontis D., Pettersson E., Lichtenstein P., Larsson H., Song J., Agrawal A., Borglum AD, Bulik CM, Daly MJ, Davis LK, Edenberg HJ, Grove J., Gelernter J., Neale BM, Pardinas AF, Stahl E., Walters JTR, Walters R, Sullivan PF, Posthuma D, Polderman TJC, (2019) "Genetic influences on eight psychiatric disorders based on family data of 4 408 646 full and half-siblings, and genetic data of 333 748 cases and controls" i *Psychol Med* 49.
- Ek, H. (2018) *Psykiatreringen av skolkaren: BUP och det institutionella omhändertagandet av ungdomar som inte går till skolan*. Umeå: Umeå universitet.
- Faraone SV, Larsson H. (2018) "Genetics of attention deficit hyperactivity disorder" i *Mol Psychiatry* 24, 562–575.
- Faraone SV med flera (2021) *The World Federation of ADHD International Consensus Statement: 208 Evidence-based Conclusions about the Disorder* i *Neurosci Biobehav Rev*. Sep;128:789–818.
- Foucault, M. (1975) *Surveiller et punir*, Paris. Éditions Gallimard.
- Gibbons, G., S. McNally & Variengo, M. (2018), "Does Additional Spending Help Urban Schools?", *Journal of the European Economic Association*, 16:5, 1618–1668.
- Graiver, I. (2021) "A historical perspective on Mental Health: Proposal for a dialogue between history and psychology", *History of Psychology* 24:1.
- Grönqvist, E., Hensvik, L. & Thoresson, A. (2022) "Teacher career opportunities and school quality", *Labour Economics*, Volume 77.
- Hallsén, S. & Magnússon, G. (2021) "Att initiera förändring eller iscensätta handlingskraft? Riktade statsbidrag som politisk krishantering i skolans värld" i Sjögren, D., Landahl, J. och Westberg, J. (red.), *Skolans kriser: historiska perspektiv på utbildningsreformer och skoldebatter*, Lund.
- Hjern, A, Weitöft GR & Lindblad F. (2010) "Social adversity predicts ADHD-medication in school children--a national cohort study", *Acta Paediatr*, 99:6, 920–924.
- Holmlund, H., McNally S. & Viarengo, M. (2010), "Does money matter for schools?" *Economics of Education Review*, 29:6, s. 1154–1164.
- Holmlund, H, Sjögren, A. & Öckert, B. (2019) *Jämlikhet i möjligheter och utfall i den svenska skolan* SOU 2019:40, Stockholm.
- Högberg, B. Scarpa, S., Petersen, S. (2025) *Trends in educational inequalities in all-course mortality and deaths of despair in Swedish youths 1990–2018* Population Health, Elsevier Vol. 29
- Jackson, C.K., Johnson, R.C., & Persico, C. (2015) *The effects of school spending on educational and economic outcomes: Evidence from school finance reforms* (No. w20847). National Bureau of Economic Research.
- Johannisson, Karin (2008) "Om begreppet kultursjukdom" i *Läkartidningen*, 44:105.
- Lafortune, J., Rothstein, J. & Whitmore Schanzenbach, D. (2018), "School Finance Reform and the Distribution of Student Achievement", *American Economic Journal: Applied Economics*, 10:2, s. 1–26.
- Levin, H.M, "School Finance" i Psacharopoulos, George (red.), *Economics of education. Research and studies*, Oxford 1987.
- Mathis, W. J. (2016) *Does Money Matter? Research-Based Options for Education Policymaking*, National Education Policy Center, University of Colorado Boulder
- Michaëlsson, M. (2013) "Kritiska rön om ADHD-diagnostisering: Rapport från ESSHC-konferensen i Glasgow 2012", *Socialmedicinsk tidskrift*, vol. 90:3.
- Michaëlsson, M., Yuan, S., Melhus, H., Baron, J. A., Byberg, L., Larsson, S. C. & Michaëlsson, K. (2022), "The impact and causal directions for the associations between diagnosis of ADHD, socioeconomic status and intelligence by use of a bi-directional two-sample Mendelian randomization design", i *BMC Medicine*, 20:1.
- OECD (2015) *Improving Schools in Sweden: An OECD perspective*, OECD Publishing.
- Pietikäinen, P. (2007) *Neurosis and Modernity: The Age of Nervousness in Sweden*. Leiden.
- Regeringens proposition 1990/91:18 (1990) *Om ansvaret för skolan*, Stockholm
- RIR 2017:30 (2017) *Riktade statsbidrag till skolan – nationella prioriteringar men lokala behov*. En granskningsrapport från Riksrevisionen, Stockholm.
- RIR 2014:25 (2014) *Specialdestinerade statsbidrag – Ett sätt att styra mot en mer likvärdig skola?* Riksrevisionen granskar: statens insatser på skolområdet, Stockholm.
- Rowland A.S., Skipper, B.J., Rabiner, D.L., Qeadan, F., Campbell, R.A., Naftel, A.J., Umbach, D.M. (2018) "Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder (ADHD): Interaction between socioeconomic status and parental history of ADHD determines prevalence" i *J Child Psychol Psychiatry*, 59:3, 213–222.
- Skagius, P., Lindgren, A-L., Zetterqvist Nelson, K. (2018) "Psykisk ohälsa eller bara livet? Narrativ om psykisk ohälsa i en internet-baserad stödverksamhet organiserad av och för ungdomar", *Socialmedicinsk tidskrift*: Vol 95 Nr 5: Folkhälsa och civilsamhälle.
- Skolverket (2018) *Analys av familjebakgrundens betydelse för skolresultaten och skillnader mellan skolor*, Rapport 467, Stockholm, Skolverket.
- Socialstyrelsen (2023) *Diagnostik och läkemedelsbehandling vid adhd. Förekomst, trend och könsskillnader*.
- SOU 1988:20 (1988) *En förändrad ansvarsfördelning och styrning på skolområdet*, Stockholm.
- Svensden, L. (2014) "Patologisering och stigmatisering" i *Den diagnostiserade människan: Sjukdom utan gräns*, red. S. Brinkmann. Lund: Studentlitteratur.
- Wickström, A. & Kvist Lindholm, S. (2019), "Nyanserad förståelse av ungas psykiska ohälsa", *Elevhälsa*.
- Yuan, S., Xiong, Y., Michaëlsson, M. med flera (2021) "Genetically predicted education attainment in relation to somatic and mental health", *Scientific Reports* 11, 4296.